

Donker wit

Mieke Janssens

Met dank aan
het Stadsarchief van Konstanz

Proloog

Charles Janssens senior was afkomstig van de landelijke gemeente Bouwel in de Antwerpse Kempen en kwam als leerjongen bij een schrijnwerker in Borgerhout terecht. Daar leerde hij Marieke Schillemans kennen, onderwijzeres van beroep en enige dochter van een welgestelde bakker. Ze werden verliefd en na enkele jaren verkering trouwden ze. Marieke kreeg als bruidsschat van haar vader vier huizen mee.

Charles had het dus goed getroffen maar al vlug sloeg het noodlot toe. Hij werd ernstig ziek. Als gevolg van een zware griep die zijn longen had verzwakt, kon hij niet meer voltijds werken. Tot overmaat van ramp mocht Marieke als getrouwde vrouw in die tijd geen les meer geven in het katholiek onderwijs. Eén na één moesten ze de huizen verkopen om te overleven.

Dankzij de betere opvoeding die Marieke genoten had, lukte het haar om met prachtig borduurwerk voor de rijke burgerij van de stad net voldoende bij te verdienen. Haar mooie leventje was definitief voorbij, maar ze hield van Charles. Hoewel hij niet erg gezond was, zorgde hij er evenwel voor dat zij hem zeven kinderen schonk. Vier jongens: René, Mon, Charles junior en Jules, en drie meisjes: Mit, Jeanne en Elvire.

Hij was voor hen een goede vader en voor haar een lieve echtgenoot. Moedig trachtte Marieke voor haar gezin alles te doen wat nodig was.

Deel I

Charles Junior

Vanaf zijn veertiende moest Charles junior, zoals zijn twee oudere broers voordien, op zoek naar werk in Antwerpen. Daar vielen slechts armzalige baantjes te rapen waar hij niet veel kon opsteken. Aan de haven sleuren met loodzware jute zakken suiker, graan of koffie was feitelijk niets voor hem, maar hij moest aanvaarden wat hij met zijn beperkte opleiding kon vastkrijgen. Elke dag hard labour ging zijn krachten ver te boven. Op de duur leek het hem alsof zijn armen steeds langer werden en zijn rugspieren korter. Tegen de avond deed zijn hele lichaam pijn. Na twee weken slavenarbeid was hij volledig uitgeput. Enkele weken rust thuis, hielpen hem er terug bovenop.

Het was niet zo dat zijn ouders achter zijn veren zaten om zoveel mogelijk geld naar huis te brengen, maar de financiële situatie was van die aard dat alle leden van het gezin hun steentje hadden bij te dragen. Na die rustperiode ging hij terug op zoek naar werk.

Zijn volgend baantje bestond uit het sorteren van onoverzichtelijke bergen goederen in een ijskoude hangar en was uiteindelijk niet veel beter. Gedurende de lange donkere winter kreeg hij nauwelijks het daglicht te zien. Vroeg opstaan en laat thuiskomen was een normaal gegeven.

Op een morgen, heel onverwacht, kreeg hij zijn ontslag. ‘Gij werkt veel te traag,’ zei de opzichter misprijzend. Hij kreeg zijn loon uitbetaald en mocht ophoepelen.

In een groothandel van specerijen kreeg hij een iets beter leven. Daar zat hij tenminste al niet meer vast in een tochtig kil gebouw. De doordringende exotische geuren die in de magazijnen hingen, deden hem soms wegdromen naar oosterse soeks of drukke inheemse markten in Afrika.

Al vlug slaagde hij erin om bestellingen foutloos klaar te zetten. Dat hij niet dom was, had zijn baas wel al opgemerkt.

Als hij aan het eind van de dag er de boel had opgekuist, mocht hij bestellingen ronddragen naar enkele nabijgelegen kruidenierszaken. Daar streek hij wel eens een kleine fooi op, een lichtpuntje in een voor de rest eentonige, saaie werkdag. Het was als rondzwerven in een troosteloos doolhof, waar hij nooit de juiste weg in vond. Zijn afkeer voor een leven zonder perspectief groeide met de dag.

Toen hij er oud genoeg voor was, solliciteerde hij op goed geluk naar een baan als conducteur op de paardentram. Het was eens iets anders! Rond de stad kunnen toeren en mensen zien in plaats van eenzaam opgesloten te zitten in tochtige hangars of duistere magazijnen, leek hem plots heel aantrekkelijk. Tot zijn eigen stomme verbazing werd hij aangenomen.

Op de tram, meer een grote koets, voelde hij zich al vlug heer en meester. Het voelde alsof hij een stapje hoger op de maatschappelijke ladder had gezet. De omgang met de reizigers die hem een zeker respect toonden, dat beviel hem wel. De drukte, de bedrijvigheid in de straten, het volle leven op markten en pleinen, dat alles fascineerde hem als jongen van de buiten. Althans in het begin.

Na een tijdje begon ook het leven op de tram van zijn glans te verliezen. Aldoor hetzelfde traject te moeten afleggen en werken in een ploegensysteem, zo had hij het zich niet voorgesteld. Bovendien was de verdienste ook hier maar pover. En al was dat voor hem aanvankelijk bijzaak geweest, na een tijdje begon hij zich

toch te realiseren dat hij op die manier ook niet verder kwam.

Toen op een ochtend een vroegere klasgenoot van Charles junior op de tram stapte, kwam er verandering in zicht. Het was een onverwacht weerzien. De jonge man die enkele jaren langer school gelopen had dan hij, was uiteindelijk bediende geworden bij een verzekeringsmaatschappij. Ook hij verdiende niet erg veel, dat gaf hij grif toe, maar het was proper werk en hij was er best tevreden mee. Het volkse gezegde: ‘Col en manchet en thuis gene fret!’ schoot onwillekeurig door Charles’ hoofd, maar dat sprak hij niet uit. Hij zei enkel dat hij het liefst gewoon een vak wilde leren om wat meer geld te kunnen verdienen.

Ineens herinnerde de jongeman zich dat hij de vorige dag aan de gevel van Biscuiterie De Beukelaer, een groot plakkaat had gezien. Daarop stond dat het bedrijf jonge werkkrachten zocht.

‘Misschien is dat iets?’ vroeg hij zich luidop af en keek Charles vorsend aan.

Bij de volgende halte was de vriend op zijn bestemming en stapte af. Hij zwaaide als afscheid naar Charles, bij wie het gesprek nog nazinderde.

Het is misschien niet zo’n slecht idee om het toch eens te bekijken, dacht hij en besloot er een nachtje over te slapen.

De fabriek van De Beukelaer bevond zich vlak bij de Middenstatie en grensde aan de Zoo. Charles wist goed waar het was, hij reed er immers elke dag voorbij. Daarom verbaasde het hem enigszins dat hij dat plakkaat niet eerder had opgemerkt. Van zodra hij die namiddag vrij was, stapte hij er een tikje opgewonden naartoe.

Het hele gebouw was doordrongen van de niet onaangename geur van vers gebakken koekjes. Hij informeerde aan de receptie of er nog meer arbeiders gevraagd werden en dat was inderdaad het geval. De verdienste bleek heel behoorlijk en hij schreef zich

in op de sollicitatie-lijst.

Een beetje nerveus ging hij er de volgende dag weer langs. Tot zijn grote opluchting vernam hij dat hij aangeworven was. Nu zal ik eindelijk een stiel kunnen leren, dacht hij hoopvol.

In die tijd was het voor een gewone jongen de enige manier om vooruit te komen. Zonder enige spijt zegde hij de tram vaarwel.

In het begin moest hij wennen aan de hoge temperatuur in het gebouw. Het contrast met de kille magazijnen en tochtige hangars aan de haven kon niet groter zijn. De bakijzers in gietijzer werden verhit op stelsels met gasbekkens. Naargelang ze moesten dienen voor het bakken van hoorntjes, waiertjes of cornets, werden ze gewisseld. Voor elk apart product was een ander soort deeg vereist die hij al vlug mocht leren bereiden met de deegmachine.

Hij leerde snel, alles interesseerde hem. Later kreeg hij de gelegenheid om chocolade te leren bewerken. Door in de stad in een gespecialiseerde avondschool bijkomend les te gaan volgen, wilde hij daarbij de knepen van de suikerbakkerij onder de knie krijgen. Nu zat hij op het juiste spoor om zijn doel te bereiken, dacht hij tevreden.

Vóór de Eerste Wereldoorlog waren kleine zelfstandigen meestal beter af dan gewone arbeiders. Personeel was goedkoop, dat had hij aan den lijve ondervonden. Wie het lef had een klein bedrijf of winkel te beginnen, raakte dikwijls welgesteld, weliswaar door zelf ook hard te werken. Zo begon hij te dromen van een eigen zaak in suikergoed en koekjes. Charles was slim, handig en geloofde vast dat hij kon slagen.

Om zeven uur 's avonds trok hij welgezend de zware poort van het bedrijf achter zich dicht. Het was volop zomer en nog heerlijk zacht buiten. Hoewel hij al van 's morgens vroeg aan de bakijzers stond, had hij nog geen zin om al huiswaarts te keren. Met zijn fiets aan de hand, slenterde hij door het centrum van de stad op

zoek naar een gezellig café-terras.

Op de hoek van een zijstraat stond een ijverige ijsventer van achter zijn kleurig beschilderde ijskar enkele vrouwen met kleine kinderen te bedienen. De vierkante koekjesdozen met de groen-gele etiketten van De Beukelaer sprongen hem meteen in het oog.

Enkele straten verder vond hij een geschikt terras, stalde zijn fiets tegen een lantaarnpaal er vlakbij en installeerde zich aan een tafeltje. Aan de ober bestelde hij een glas bier. Met volle teugen genoot hij van het defilé van de vele vreemde vogels en kleurrijke figuren die de Antwerpse straten bevolkten.

Vier jaar geleden was hij hier in deze stad als groentje begonnen. Hij was nu ouder en wijzer en niet van plan om nog veel langer onder een baas te blijven werken. Niemand zou ooit nog de kans krijgen om hem uit te buiten. Allerlei mogelijke en onmogelijke plannen spookten als grillige fantomen door zijn hoofd. Na een paar slokken van zijn frisse pint kwam hij toch tot rust.

Twee tafeltjes verderop zat een knap meisje, mooi gekleed en schijnbaar alleen. Ze oogde zelfzeker. Met een licht gebiedend gebaar wenkte ze de ober en vroeg hem iets. De man knikte en keerde onmiddellijk weer met een klein kannetje melk.

Haar donkere opgestoken haren glansden in het late zonlicht als de zijdezachte vacht van een jonge kat. Hij kon er niet van weggijken. Argeloos reikte haar slanke hand naar de juist doorgelopen filterkoffie op het gietijzeren tafeltje met wit marmeren blad. Haar fijn gouden armbandje ving een laatste zonnestraal en schoot tegelijk een gouden pijltje in Charles' oog. Hij zag haar voorzichtig nippen van haar hete koffie, terwijl ze afwezig in de verte staarde.

Ze moet van goede familie zijn, dacht hij geïntrigeerd, al is het niet echt gebruikelijk dat die hun jonge meisjes alleen op café laten gaan.

Na een tijdje vroeg ze de rekening. De zon was ineens achter

enkele wolken verdwenen en het was frisser geworden. Ze rilde even en begon haar lichtblauw tricot zomervestje tot boven toe dicht te knopen. De ober wachtte geduldig tot ze ermee klaar was en nam het gepaste geld van haar in ontvangst. Daarna stond ze op.

Charles' blik viel op haar wit geborduurd handtasje dat nog aan de leuning van het ijzeren terrasstoeltje hing. Blijkbaar had ze er geen erg meer in. Hij kuchte en gaf haar een wenk. Ze keek erg verwonderd op als keerde ze weer uit een andere wereld. Vlug griste ze haar handtasje mee en schonk hem een dankbare, ietwat verlegen glimlach.

Die nacht sliep hij slecht. Even na middernacht barstte een onweer in alle hevigheid los met felle bliksems en krakende donderslagen. Ook bleef het beeld van het meisje hem achtervolgen.

Tegen de ochtend joegen nog steeds onafgebroken striemende regenvlagen over de stad, alsof alle hoeken en stegen grondig moesten worden schoongespoeld. In één nacht waren de kleurrijke straten en pleinen waar de vorige dag nog een vrolijke zomerse kermisfeer had gehangen, met grijstinten overschilderd. Het mooie weer van de voorbije dagen was definitief voorbij.

De volgende dag kon het voor Charles junior niet vlug genoeg avond zijn. Na het werk werd hij als door een magneet naar dat café togetrokken. Vurig hoopte hij het vreemde meisje daar weer te ontmoeten.

Teleurgesteld aanschouwde hij het lege terras met de druipnatte tafeltjes en opeen gestapelde stoelen tegen de gevel. Hij snapte meteen hoe naïef hij geweest was.

Van op zijn fiets, zijn voeten rakelings over de grond scheidend, wierp hij nog een snelle blik naar binnen. Daar bespeurde hij slechts enkele oudere heren die aan het biljarten waren. Hij maakte dan maar rechtsomkeer, het loonde de moeite niet af te